

НАСЛІДКИ ВПЛИВУ КОРУПЦІЇ НА ДІЯЛЬНІСТЬ ВІТЧИЗНЯНИХ ПІДПРИЄМСТВ АВТОТРАНСПОРТНОЇ ГАЛУЗІ

Проаналізовано вплив однієї із наймасштабніших загроз вітчизняним підприємствам автотранспортної галузі – корупції, обґрунтовано її наслідки для держави, бізнесу і окремих громадян.

Ключові слова: автотранспортні підприємства, інновації, інвестиції, корупція, наслідки корупції, вплив корупції на бізнес, загрози, державні видатки.

Постановка проблеми. Вітчизняна промисловість упродовж вже понад двадцяти років перебуває у досить складному становищі, що зумовлено низкою факторів, в тому числі й значною корумпованістю суспільства. Корупція є проблемою, яка присутня і має значний негативний вплив на всі сфери життя. Держава може процвітати лише за умови комплексного розвитку всіх сфер і, що є визначальним, – безперебійної роботи промисловості. Однією із домінантних галузей промисловості є автотранспортна, яка займала лідируючі позиції в УРСР. Довший час після розпаду СРСР спостерігалася від’ємна динаміка росту автомобілебудування і практично повна зупинка діяльності автотранспортних підприємств. Однією з причин було тотальне панування корупції. За останні декілька років ситуація покращилася, але прояви корупції і далі гальмують розвиток промисловості. Тому наукове дослідження проявів корупції і її наслідків є особливо актуальним і перспективним, адже це створить можливість для розробки дієвих антикорупційних заходів.

Стан дослідження. Вивченням корупції займалися чимало науковців, ґрунтовними є дослідження вітчизняних вчених М. Камлика, М. Мельника, С. Невмержицького, але, здебільшого, проблема корупції ними розглядається з позиції макrorівня або невиробничих галузей, що має суттєві відмінності від промисловості. Вплив корупційних дій на розвиток окремих галузей виробництва є недостатньо дослідженим і потребує вивчення.

Мета дослідження. Дослідити негативні наслідки впливу корупції на автотранспорту промисловість, що включають комплексний вплив на державу, підприємства і окремих осіб, при цьому детально проаналізувати вплив корупційних схем на окремі сфери діяльності автотранспортних підприємств, такі як інноваційну, інвестиційну тощо.

Виклад основних положень. Корупція є проблемою, яка спричиняє значні втрати економіці України. Як зазначено у праці [3, с. 26–27], корупція у сфері економіки має низку негативних наслідків (рис. 1).

Рис. 1. Наслідки корупції в економіці

Примітка. СПД – суб’єкти підприємницької діяльності.

Поелементно наслідки корупції можна представити у вигляді, зображеному на рис. 2 [1]:

Зупинимося детальніше на окремих з них. Так, аналізуючи вплив корупції на бізнес (підприємства автотранспортної галузі, зазвичай, є середніх або великих розмірів), можна стверджувати, що підприємцям для того, щоб успішно працювати, окрім офіційних податків і платежів, необхідно здійснювати додаткові неофіційні виплати представникам влади, найчастіше у формі хабарів, для того, щоб, наприклад, пришвидшити процес отримання дозволів, «ліквідувати» свої проблеми у санітарно-гігієнічній сфері, сфері охорони праці і проти-пожежної безпеки тощо.

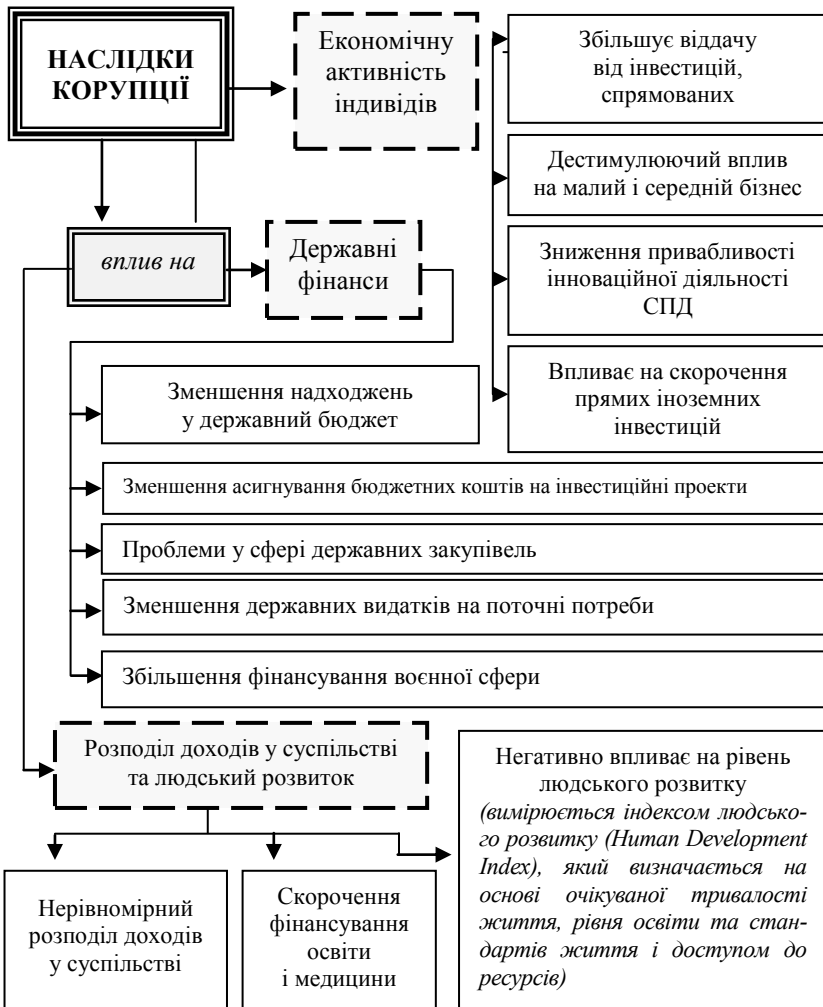

Рис. 2. Наслідки корупції

Все це призводить до скорочення чисельності підприємств, а також до зростання обсягів діяльності в секторі «тіньової» економіки. Варто зазначити, що великим підприємствам легше боротися з корупцією з тієї причини, що в них є значно більше можливостей залучати висококваліфікованих сторонніх фахівців, які мають можливості для

обходу корупційних схем, а також досить часто такі підприємства мають право самостійно диктувати правила поведінки на ринку і з чиновниками, зокрема.

Великі підприємства в окремих випадках мають вигоду при реалізації корупційних схем, адже це створює можливість економити на масштабах, в той час, коли малі і середні підприємства страждають від корупції через збільшення власних втрат, оскільки вони платять хабарі, щоб продовжувати існувати на ринку, а не для можливості збільшення прибутку і нарощення обсягів виробництва [2].

Іншою проблемою у підприємницькому середовищі автотранспортної галузі через існування корупції є повільне ведення інноваційної діяльності. Як зазначають науковці І.А. Павленко, Н.П. Гончарова, Г.О. Швиданенко у праці [4, с. 3], в умовах сьогодення, щоб втримати власні позиції на ринку і не «зламатися» під дією внутрішньої і зовнішньої конкуренції, одним із вирішальних факторів є інноваційна діяльність. Саме інноваційні рішення, товари, ідеї, прогресивні технології створюють передумови успіху підприємницької діяльності та її фінансової стабільності.

Високий рівень корумпованості суспільства впливає на впровадження інноваційної діяльності наступним чином:

1) здійснення інноваційної діяльності вимагає від підприємства отримання певних дозволів, сертифікатів, патентів, що є складно без «віддячування» чиновникам;

2) така ж ситуація і з отримання кредитів та інвестицій в умовах достатності інтелектуального капіталу і дефіциту фінансових ресурсів;

3) страх підприємців перед тим, що вони не матимуть можливості скористатися результатами власної інноваційної діяльності у зв'язку з тим, що в корумпованих умовах неможливий належний процес захисту права власності;

4) у випадку успішного здійснення інноваційної діяльності і отримання від цього вищого прибутку підприємець буде змушеним віддавати частину, тим самим зменшуючи свою потенційну вигоду, а зважаючи на високий ризик інноваційного процесу підприємцеві нічого не залишається як відмовитися від таких проектів.

Корупція впливає на скорочення прямих іноземних інвестицій, що підтверджується низкою досліджень. Зокрема, у праці [5] шляхом проведення емпіричних досліджень доведено, що зростання рівня корупції на 1% скорочує обсяги прямих іноземних інвестицій в середньому на 0,51%. Існують різні думки з цієї причини, одна з них – це те, що інвестори не мають намірів сплачувати крім офіційних податків ще й великі суми хабарів, а друга – що інвестори не стільки бояться

сум переplat, як тієї невизначеності, яка завжди притаманна корумпованим суспільствам. Крім того, для мінімізації своїх ризиків іноземні інвестори надають перевагу створенню з національними компаніями спільних підприємств. Варто зауважити, що за таких умов портфельні інвестиції значно перевищують суми прямих інвестицій.

На державному рівні корупція має низку негативних впливів на державні фінанси, які проявляються, зокрема, у недовиконанні державним бюджетом дохідної частини. На це є дві причини: перша – корупція здійснює дестимулюючий вплив на активність суб'єктів господарювання, а друга – корупція у фіскальних органах призводить до недоотримання значної частини сплати податків до бюджетів різних рівнів [1]. У дослідженні [2] наводяться дані, що зниження індексу сприйняття корупції на 1 пункт призводить до скорочення на 1,5% відношення дохідної частини бюджету до ВВП та на 2,7% скорочує відношення податкових надходжень у бюджет до ВВП. Крім того, у цій праці зазначено, що при зростанні рівня корупції відсоток сплати прямих податків знижується, а непрямих зростає.

Досить неоднозначним є вплив корупції на фінансування за рахунок державних коштів інвестиційних проектів. Так, коли існує необхідність фінансування проекту, аналоги якого були раніше, то відповідальні працівники органів державної влади не поспішають з рішенням, адже за таких умов можна практично чітко простежити вартість реалізованих проектів і складно при цьому закласти суму хабара у такий кошторис. У випадку нетипового проекту ситуація є протилежною і є більше шансів отримати фінансування, адже при такій ситуації легко у вартість включити «подяку» чиновнику за його сприяння. Крім того, при унікальному інвестиційному проекті є можливість корумпованому чиновнику отримати більшу винагороду, оскільки такі проекти, зазвичай, є дорого вартісними, і особи, зацікавлені в їх реалізації, отримуватимуть високі доходи, тому вони готові заплатити великі суми за вирішення справи. Таким чином, інвестиційні нетипові проекти мають значно більше шансів бути зреалізованими у порівнянні з типовими. Проблемою для економіки є те, що більшість проектів, які варто першочергово про інвестувати, є типовими, і тому вони здебільшого залишаються поза увагою чиновників.

Іншою негативною стороною таких інвестиційних процесів є те, що досить складно отримати інвестиції, коли попередньо не було тісної співпраці з владою з питань інших проектів. Тобто, коли вже був досвід корумпованої роботи, і підприємницька структура, що пропонує проект, є перевіреною, то є більше шансів на позитивне вирішення справи.

Такі дії є неправомірними і несуть негативний вплив на рівень економічної безпеки як національної економіки, так і підприємницьких структур автотранспортної галузі, адже економіка потерпає від того, що реалізуються другорядні проекти чи такі, які не принесуть суспільству необхідної користі. Також у тендерах виграють підприємства, що мають на меті отримання надзвичайно високого прибутку і не думають про якість проекту та наслідки його реалізації. Тому часто спостерігаємо ситуацію, коли споруджено великі об'єкти, які здебільшого не використовуються на повну потужність або потребують постійних ремонтів у зв'язку з неякісним їх спорудженням і проблемами із введенням в експлуатацію.

Корупція в інвестиційній сфері та у сфері державних закупівель має схожі риси, але є й свої відмінності. Так, якщо інвестування відбувається в унікальні проекти, то закуповуються, переважно, типові продукти (ліки, продукти харчування, автотранспортні засоби тощо). При цьому ускладнюється процес зумисного підвищення ціни товару з метою отримати більшу суму «відкату». Але завжди існують верхня і нижня межі на ринку, незалежно чи це оптовий чи роздрібний, тому шляхи завжди можна знайти. Також впливає ступінь монополізації ринку, адже монополіст може диктувати ціну, яка йому вигідна. Ще одна особливість полягає в тому, що закупівлі товарів за державний кошт носять постійний або досить частий характер, що дозволяє, налагодивши корумповану схему, постійно її використовувати [1].

Сфера поточних державних видатків і фінансування інфраструктури є непривабливою, адже у ній важко реалізувати корупційні схеми. Є декілька аспектів такої поведінки:

1) гроші, які необхідно виділити на поточний ремонт певного об'єкта інфраструктури і при цьому посадовцю не отримати «винагороди», можна направити на великий інвестиційний проект, який значно цікавіший і вигідніший для останнього;

2) в окремі об'єкти інфраструктури не вкладають державних коштів зумисне, щоб призвести до його повного руйнування і згодом виставити на торги для передачі у приватну власність, такі операції завжди є «прибутковими» для чиновників;

3) певні об'єкти інфраструктури могли бути спорудженими у результаті корупційних угод, на які витрачено значні бюджетні суми коштів, тому на ремонт нічого виділити неможливо через те, що виникнуть запитання, як же відбувалася реалізація зазначеного проекту і чому він настільки неякісний;

4) розкрадання матеріалів у процесі відновлення, що призводить до неякісних ремонтів і створення потреби у новому ремонті.

Цікавими є дослідження [6], в яких наводяться докази того, що існує залежність між індексом сприйняття корупції та собівартістю квадратного метра шосе на дві полоси з асфальтним покриттям: чим вищий індекс сприйняття корупції, тим нижча собівартість. Ще одним негативним впливом корупції є зростання воєнних видатків держави. Це зумовлено активною діяльністю із купівлі та продажу зброї. Саме цей ринок характеризується великими «відкатами», адже на ньому дуже жорстка конкуренція, і він має транснаціональний характер.

При розгляді наслідків корупції для економіки і підприємств не можна випускати з уваги та нівелювати рівень впливу на громадян та суспільство загалом, адже люди – це один із незамінних ресурсів діяльності суб'єктів господарювання та існування держави. Чим гіршим буде рівень життя в країні, тим більших збитків зазнаватиме економіка на всіх рівнях. Вплив корупції на рівень людського розвитку представлено на рис. 3.

Рис. 3. Вплив корупції на рівень людського розвитку

Джерело: [4].

У дослідженні [7] продемонстровано, що скорочення Індексу сприйняття корупції на один пункт, що демонструє ріст рівня корупції, призводить до зниження рівня Індексу людського розвитку на 0,015.

Ще одним підтвердженням того, що корупція має низку негативних впливів для підприємницької діяльності на вітчизняному і міжнародному рівнях, а також для існування і розвитку бізнесу, свідчать дані опитування суб'єктів підприємницької діяльності (рис. 4).

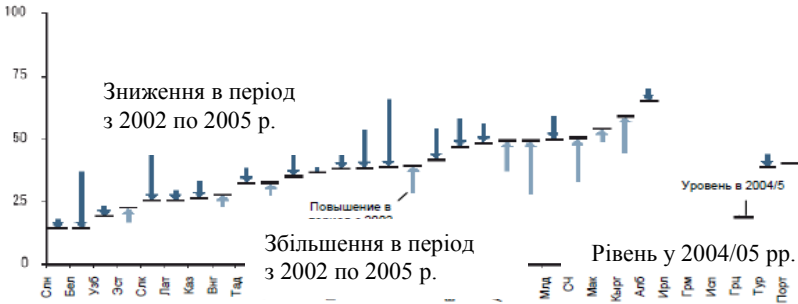

Рис. 4. Корупція як проблема для підприємницької діяльності у період з 2002 по 2005 рр.

Примітка: Слн – Словенія, Бел – Республіка Білорусь, Узб – Узбекистан, Ест – Естонія, Слк – Словацька Республіка, Лат – Латвія, Каз – Казахстан, Внг – Угорщина, Тад – Таджикистан, Арм – Вірменія, Хрв – Хорватія, Лит – Литва, Пли – Польща, Блг – Болгарія, Грз – Грузія, Рос – Російська Федерація, Укр – Україна, БХг – Боснія і Герцеговина, Рум – Румунія, Азрб – Азербайджан, Чх – Чехія, Млд – Молдова, СЧ – Сербія і Чорногорія, Мак – Македонія, Кирг – Киргизська Республіка, Алб – Албанія, Ирл – Ірландія, Грм – Німеччина, Исп – Іспанія, Грц – Греція, Тур – Туреччина, Порт – Португалія.

Джерело: [8, с. 11].

Про неофіційні способи вирішення питань, пов'язаних з діяльністю підприємств, свідчать результати опитування вітчизняних представників бізнесу (рис. 5).

Така ситуація призводить до того, що значна кількість автотранспортних підприємств не мають змоги розвиватися і активно вести свою діяльність. В окремих випадках підприємства діяльність переводять у сектор «тіньової» економіки або перепрофілюються і диверсифікують свою діяльність для оминання перепон.

Крім того, це призводить до негативних тенденцій в автобудуванні, яке має можливості для розвитку. Це підтверджують спільні проекти українських підприємств та іноземних партнерів.

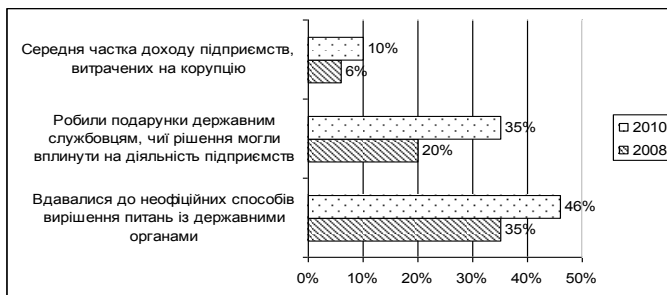

Рис. 5. Динаміка частки українських підприємств, які вдавалися до неофіційних способів вирішення питань з державними органами влади

Джерело: [9].

Висновки. Таким чином, проведено дослідження, яке дозволило систематизувати вплив зовнішніх загроз на діяльність підприємств автотранспортної галузі. Визначено, що однією із наймасштабніших загроз є корупція. Високі показники корумпованості українського суспільства створюють негативний вплив на відродження автомобілебудування, адже стримується розвиток промислових підприємств, гальмується інноваційний процес, не відбувається достатнє насичення діяльності інвестиціями як внутрішніми, так і зовнішніми інвесторами. Визначення наслідків корупції для економіки, суб'єктів господарювання та окремих осіб дозволить збільшити ефективність антикорупційної політики на всіх рівнях.

1. Влияние коррупции на экономический рост. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://bezkor.ru/materials/19/>

2. Tanzi, Vito and Hamid R. Davoodi, 'Corruption, Growth, and Public Finances', IMF Working Paper, WP/00/182. – 2000.

3. Tanzi, Vito, 'Corruption Around the World: Causes, Consequences, Scope, and Cures', IMF Working Paper, WP/98/63. – 1998.

4. Економіка та організація інноваційної діяльності: навч.-метод. посібник для самост. вивч. дисц. / І.А. Павленко, Н.П. Гончарова, Г.О Швиданенко. – К.: КНЕУ, 2002. – 150 с.

5. Habib, Mohsin and Leon Zurawicki, 'Country-Level Investment and the Effect of Corruption: Some Empirical Evidence', 10(6) International Business Review, 687–700. – 2001.

6. Kenny, Charles, 'Construction, Corruption, and Developing Countries', World Bank Policy Research Working Papers, WPS 4271. – 2007.

7. Aksay, Selcuk, 'Corruption and Human Development', 26(1) Cato Journal, 29–48. – 2006.

8. Джеймс Х. Андерсон, Шерил В. Грэй. Борьба с коррупцией в переходный период 3: Кто добивается успехов ... и почему? The International Bank for Reconstruction and Development / The World Bank – Washington, 2006. – 126 с.

9. Звіт Міжнародної фінансової корпорації (IFC) «Інвестиційний клімат в Україні: яким його бачить бізнес (жовтень 2011 р.)». – К., 2011. – 124 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.ifc.org/Ukraine/ic.

Копытко М.И. Последствия влияния коррупции на деятельность отечественных предприятий автотранспортной отрасли.

Проанализировано влияние одной из самых масштабных угроз отечественным предприятиям автотранспортной отрасли – коррупции, обоснованы ее последствия для государства, бизнеса и отдельных граждан.

Ключевые слова: автотранспортные предприятия, инновации, инвестиции, коррупция, последствия коррупции, влияние коррупции на бизнес, угрозы, государственные расходы.

Kopytko M.I. Effects of corruption on activities of domestic enterprises in the motor transport industry.

The article deals with the analysis of the influence of corruption as one of the biggest threats on domestic enterprises in motor transport industry. The corruption results on the government, business and individuals are also grounded.

Key words: motor transport enterprises, innovations, investments, corruption, consequences of corruption, the impact of corruption on business threats, state expenditures.

Стаття надійшла 2 жовтня 2012 р.

УДК 338.43.02 (477)

**О.М. Марченко,
М.Г. Орбчук**

НЕОБХІДНІСТЬ ПОЛІПШЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ СІЛЬСЬКИХ ДОМОГОСПОДАРСТВ

Аналізуються головні результати реформування сільського господарства України за 1990–2010 рр.: площі посівів, обсяги виробництва рослинницьких культур та продуктів тваринництва, зокрема господарствами населення, рівень їхньої економічної, у тому числі ресурсної безпеки. Зроблено висновок про необхідність їхнього поліпшення, насамперед через розвиток дорадництва та обслуговуючих кооперативів.

Ключові слова: сільськогосподарське виробництво, сільські домогосподарства, економічна безпека, ресурсна безпека, обслуговуючі кооперативи.